

Архитектонски факултет
Универзитета у Београду
Департман за архитектуру

III семестар
студио пројекат 1

тематска област:
становање

БУДУЋА КУЋА

арх. **Борислав Петровић**, ванредни професор,
руководилац курса
м.арх. **Далиа Дуканац**, асистент
др.арх. **Душан Стојановић**, гостујући предавач

Београд, септембар 2017. године

■ ■ ТЕМА

Тема курса **Студио пројекат 01** у трећем семестру основних студија на Департману за архитектуру тежишно је везана за **породично становање** и његове **прелазне облике** ка вишепородичним структурама.

При том, треба имати у виду да типологије бинарног карактера (породично-вишепородично, индивидуално-колективно и т.д) полако губе свој смисао из више разлога везаних за усложњавање начина становања и мноштво прелазних (хибридних) типова груписања, као што ћемо касније утврдити. У том смислу, назив **урбano становањe мањих густинa** - изгледа као прихватљивија појмовна одредница која, избегавајући логичке и идеолошке замке предходних формулатија, погађа смисао.

У сваком случају, **породични дом - кућа**, некако је основна смерница професије градитеља. Неки теоретичари га постављају у само средиште збивања битних за разумевање архитектуре.

Уз чињеницу да је простор намењен становању заиста најближи непосредно доживљеном искуству, свакодневици, жељама и пројекцијама, веома је значајно и то што се општи социо-културолошки ниво друштвене заједнице заправо прелама кроз грађену средину уопште, а нарочито изражено и профилисано у оном сегменту који се тиче становања.

Тако, можемо рећи да, разумевајући простор за становање, утицаје који су определили његов настанак и њихове међусобне односе, сазнајемо управо ставове о животу одређене заједнице, као и обележја епохе кроз коју она пролази.

Схватање вредносног система и приоритета индивидуе и уже или шире групе којој она припада, одређује разумевање и однос према настамби, као и начину њеног коришћења. Овако постављеном практичном задатку можемо прићи са различитих страна и можемо га, у складу с тим, различито решавати. Одлука о томе лежи у резултантни гледишта до којих нам је највише стало, а та гледишта су обично дата **обликом заједничког живота**, како нас учи теорија.

На овом задатку бавићемо се, дакле, истраживањем разлога настанка и значења онога што ћемо нашом интервенцијом изазвати као последицу у непосредном окружењу, па и даље, јер се ради о будућем времену, будућим условима и будућим корисницима.

Самим тим, то јесте будући простор града, различит од овог који затичемо. Тему, дакле, оправдано можемо назвати **БУДУЋА КУЋА**, као што стоји у наслову.

■■ КАКО ГЛЕДАТИ НА ТЕМУ

На првој години студија, у првом и другом семестру, тежиште пројектних задатака на Департману за архитектуру, односило се на једноставније елементе контекста, апстрактне, издвојене или затечене. На овом, иначе сложенијем задатку, бавићемо се комплекснијим условима окружења, које је у настајању, ремоделовању и конкретном планирању.

Најпре, ради се о реалној **ситуацији сталне промене** градског простора, перманентном процесу у ком архитектура игра главну и пресудну улогу. „Архитектура прима утицаје али и сама утиче на град. Без сумње, град је битан део егзистенције човека, па су архитектура и градски простор витално уткани у процесе који их одређују и на које и сами, са своје стране, утичу. Ти утицаји, дакле, нису једносмерни. Као што архитектура није сасвим условљена, односно искључиво одређена друштвеним, политичким, социјалним, техничким, економским и културним детерминантама, тако можемо рећи да је она један од фактора генерисања слике коју о себи и према себи друштво ствара,” каже у једном од својих текстова наш академик Милан Лојаница.

О окружење изабрано за задатак, у овом тренутку доживљава одређене промене инициране сталним притиском нове градње. То значи, да смо у могућности да те промене одмах уочимо, као и да се непосредно укључимо у њихове токове, користећи очекивану стваралачку напетост и инспирацију које овако постављен задатак доноси.

“Тако, пројектујући архитектуру у градском простору, заправо ћемо се бавити проблемом живота и животних процеса у граду. Другим речима – архитектуру ћемо видети у функцији градског живота баш онако како је то теоретичар Бруно Зеви, саветовао: гледати архитектуру као оквир, сцену живота...”, речи су истог аутора.

Ради се, дакле, о зони интензивног грађења, непрекидног стварања нових амбијената, заправо о веома **интерактивном процесу**, са мноштвом учесника који делују релативно независно и у сопственом интересу. Свест о томе доводи и до сазнања и појмања начина на који настаје изграђена средина, као несумњиви израз **самосхватања наше заједнице**.

Специфичност задатка присутна је на више нивоа. Најпре, везана је за приступ анализама које су увек први контакт са темом. С обзиром на то да ће се настава из релевантне материје одвијати током овог семестра, формирање неопходне информацијске основе треба да буде усмерено управо на непосредну околину и, у потребној мери, на ширу градску целину. То значи свесно искључивање парадигматске методологије и моделског приступа базираног на типолошким истраживањима, чиме ћемо се бавити касније током семестра.

У првој, аналитичкој фази процеса пројектовања, бићемо, дакле, концентрисани на **градивни елемент ткива** непосредног (или, по потреби, ширег) **окружења**. Конкретно искуство и упознавање са реалним решењима произашлим из стицаја реалних условљености, сматраћемо **неопходним кораком у схватању теме и оквира задатка**.

Једном речју, овако постављен задатак, методолошки се ослања на свест и непосредни сусрет са резултатима поједињих епоха кроз које пролазимо, као и на критички однос према затеченом стању и перманентно преиспитивање појмовне основе породичног становаша (односно - урбаног становаша мањих густина, како смо раније дефинисали) у конкретним условима.

Свакако морамо обратити пажњу на одређене започете процесе, који се већ одвијају и имају утицај на будуће дogađaje везане за становаше.

Основни, за становаше егзистенцијално битан скуп функција, може се, у крајњој инстанци, свести на две категорије људских активности: **боравак** и **кretaње**. Сви остали, уобичајено навођени начини коришћења стамбеног простора ("...дневни боравак, ручавање, спавање, рад", као и "припремање хране, одржавање личне неге и хигијене и одржавање стана"), садрже се у једној, или у обе наведене категорије. Карактер наведених виталних аспеката очуљиво се и битно мења у последњој деценији, са тенденцијом да те промене буду све значајније, па и драстичне. Преовлађујући узрок је масовна употреба информатичких машина и њиховог повезивања на глобалном нивоу. Нови амбијент, свакако присутан и локално, дистордира околности уобичајеног начина одвијања наведених (и већине осталих) активности, дајући им другачију димензију. О чему се заправо ради:

1. размотримо најпре тенденције у оквиру скупа активности, везаних за предходно дефинисан садржај појма **боравак**.

Могућност обављања професионалних обавеза са различитих просторних и временских позиција већ има, а тек ће показати веома јак утицај на организацију простора стана, као и функцију становаша у целини. Битна компонента везана је за могућност избора између различитих алтернатива и комбинација обавезних (радних, професионалних) и необавезних активности, што, повећавајући степен слободе, битно мења и укупан квалитет живота. Ова чињеница, сама по себи, мења "диоптрију" разумевања свакодневице и становаша као њеног тежишног дела. Конкретне реперкусије су многобројне, од губљења јасних граница критеријума који су донедавно представљали неприкосновене одреднице "услови и технички нормативи", до сасвим другачијег виђења и приступа истраживању "људских потреба". На пример, ако сте цео дан код куће, радећи и обављајући све остале припадајуће послове, појам "потребе" добија сасвим други смисао, у односу на период од пре само неколико деценија (година?), када се парадигма односила на сегрегацију "урбаних функција" и т.д.. Скорије је сигурно да ће се наведени процеси наставити и, у ближој будућности, драстично утицати на укупан систем вредности везан за становаше, укључујући сасвим извесно пројектантске доктрине, а вероватно и аспекте тржишта непретнине, не само стамбених садржаја..

2. **функција кretaња** се, такође, мора посматрати у потпуно новим околностима.

Круцијална промена везана за ову активност везана је за смањење степена принуде њеног одвијања. Исти утицаји, апострофирани у претходном разматрању боравка као основне компоненте становаша, снажно утичу и на кretaње. Имајући у виду сасвим извесну независност места боравка у односу на професионалну активност (у смислу остваривања прихода), свакодневни саобраћај на некадашњој кључној релацији губи свој интензитет, ритам и нарочито - степен принуде. Не треба више рачунати на обавезу о временски и просторно тачно утврђеном транспорту великог броја људи у градској средини, који морају отпочети свој радни дан, или га завршити, на претходно утврђеним позицијама. У складу с тим, будући да наведена ситуација није више присутна, карактер кretaња битно се мења. Људи ће се кретати више зато што то желе и кад то желе, а мање зато што морају. То је велики преокрет у разумевању суштине овог појма, успостављању критеријума и редоследа приоритета. Такође, све активности, или функције како је то раније било уобичајено, које тангирају кretaње и његов другачији, нови карактер, биће у ситуацији преиспитивања своје појмовне основе, односно сопствене редефиниције.

Самим тим, отварају се многа питања, на првом месту везана за проблематику саобраћаја - како јавног, системски организованог, тако и индивидуалног, колског и пешачког.

Пратећи ту линију, значајне измене могу се очекивати у постизању све самосталнијег (у смислу самодовољности) енергетског статуса стамбених јединица и склопова, па се може поставити **питање даљег утицаја класичних инфраструктурних коридора** (улица, пут и тд.).

■■ ЛОКАЦИЈА

Локација која се односи на архитектонско-урбанистички обухват задатка, такође, условљава развој пројектног решења, а налази се у јужном делу градског подручја Београда, у оквиру општине Раковица.

У ужем смислу, територија предвиђена за интервенцију, представља мању просторну целину смештену југо-источно од насеља Џерак, југо-западно од Скојевског насеља и северо-западно од насеља Видиковац. Локација се налази у близини комплекса Индустриска мотора Раковица, а зону интервенције ограничавају Улица пилота Михаила Петровића са јужне и источне стране и зона услужних делатности (Трговачки центар Видиковац, ресторан брзе хране Мекдоналдс и хипермаркет Лидл) са северне и западне стране. Потребно је уочити и издвојити релевантне критеријуме задатог контекста, те их критички анализирати и интерпретирати у оквиру индивидуалног одговора на задату тему.

Терен је у благом променљивом нагибу од северозапада према југоистоку, а висинска разлика износи од 15-30м. Његова позиција се може оценити као веома повољна за грађење програмског садржаја становања низих густина, с обзиром на изражену осунчаност и сјајне визуре ка јужној територији Београда, богатој визуелним реперима, међу којима су неколико насеља грађених у другој половини прошлог века, као и Авале са својом препознатљивом силуетом и физиономијом "lendmark - a".

Непосредним окружењем ова стамбена целина је у великој мери изолована, без могућности транзитних саобраћајних кретања, па стога представља простор са великим степеном приватности погодним за резиденцијално - породично становање.

■■ АНАЛИЗЕ

У оквиру рада на концепту групације, неопходно је урадити низ анализа и дијаграма, како би се проверили потенцијали локације и добила база података за рад на задатку у току семестра.

Сугестија је да се овај део задатка, заједно са радом на урбанистичком концепту, ради у оквиру групе (два до три студента), на формату папира А3 и у погодној размери.

1. анализа локације / дијаграми

- позиција и односи према ширем и непосредном окружењу,
- природни параметри услова на локацији (конфигурација терена, оријентација, инсолација, микроклиматски услови, зеленило и сл.)
- створени услови (постојећа физичка структура, бонитет објекта, саобраћајно решење, парцелација, регулације, извори загађења и др.)

- потенцијали локације (могући приступи и повезивања, очување и формирање новог зеленог фонда, амбијенталне вредности, репери и сл.)

2. студија случаја

- анализа примера стамбених јединица у групацији породичних објеката или прелазних типова вишепородичног становања мање спратности,

- анализа примера породичне слободностојеће или двојне куће.

Анализа обухвата: позицију објекта/групације, анализу приступа, начин решења парцеле, диспозицију функционалних зона у оквиру објекта са шемом кретања (комуникација), анализу основне волуметрије и елемената обликовања, конструкције и материјализације.

Сваки студент треба да обради по два примера из литературе (пример групације и пример слободностојеће или двојне куће). Сугестија је да се у оквиру групе изаберу разнородни примери, по могућству савремене архитектуре. За сваки пример дати спецификацију извора (библиографија коришћене литературе) и основне податке (архитекта, назив објекта, место, годину пројектовања / градње).

■■ ПРОЈЕКТНИ ЗАДАТAK

Задатак се односи на архитектонско урбанистичко решење групације (или више групација) јединица намењених "породичном" становању (односно **становању низих густина**), које припадају заједничкој парцели или низу појединачних парцела и решењу слободностојећих или двојних породичних кућа на засебним, аутономним парцелама. Задатак такође обухвата и пратећи програм пословно-услужне намене тематски везане за комплекс Индустрије мотора Раковица, а који се налази у близини предметне локације.

Урбанистички концепт ради се у оквиру групе од два до три члана (или индивидуално), док се разрада задатка, односно решење стамбене групације и породичне куће, ради искључиво самостално. Капацитет локације, број стамбених јединица и кућа, дефинише се у односу на урбанистички концепт, физичко-просторне капацитете и дате параметре из пројектних услова. Димензионисање стамбеног простора и укупну величину објекта, који се разрађују, прилагодити појединачном концепту, стандардним нормативима и просторним могућностима на конкретној локацији, односно изабраној групацији / кући.

породична кућа

Уобичајено, породична кућа решава се на засебној припадајућој парцели намењеној четврочланој или петочланој породици са вишим стандардом него што су то стамбене јединице (или куће) у оквиру решења стамбене групације. По типу, објекат може припадати категорији слободностојеће, двојне куће, или другачије дефинисане организације стамбеног простора, са више центара.

Међутим, у складу са предложеним тематским усмерењем, очекује се истраживачки приступ у дефинисању програмског и просторног става. На нивоу конвенције, породична кућа треба да има следеће садржаје: улаз са гардеробом и санитарним чвртом, дневни боравак, радну собу или (и) библиотеку, кухињу са простором за доручак, оставом и домаћинством, трпезарију, родитељску собу са засебним купатилом и гардеробером, две дечије собе са једним или два купатила, једно или два паркинг / гаражна места.

Уз то, кућа може имати и додатне садржаје, као што су: гостијска соба са засебним купатилом, простор за кућни биоскоп, простор за рекреацију,

сауну, базен, билијар салу и сл, у складу са индивидуалним програмским ставом.

стамбена групација

Стамбене групације могу се решавати као различити типолошки облици груписања стамбених јединица (кућа), како би се добила рационална и оптимална, нешто већа, густина становања. Типолошки, групација може припадати неком од типа груписања породичних кућа (куће у низу, атријумски или полуатријумски низ, терасасте куће и сл.), али и прелазним типолошким облицима према категорији вишепородичног становања (односно стамбених објеката са већим бројем стамбених јединица).

Тежиште задатка у овом програмском делу односи се на истраживање могућности повезивања породичних стамбених јединица, уз тежњу да се сачува њихова аутономност, приватност, индивидуалност и потенцијална разноврсност у складу са конкретном локацијом и урбанистичким решењем целине микронасеља.

Појединачна групација би требало да садржи најмање три јединице, односно породичне куће, док максималан број јединица произилази из урбанистичког решења и просторних потенцијала које треба испитати. У оквиру стамбене групације могу се предвидети и неки облици заједничких активности, као што је рекреација, хоби, простор за окупљања, уз пажњу да се заједничким садржајима не ремети интимност појединих јединица.

Решење паркирања, у зависности од концепта урбанистичког решења, може бити у оквиру заједничке паркинг површине на парцели или у оквиру сваке појединачне припадајуће парцеле као гаражни или наткривени паркинг простор.

Уобичајено, стамбена јединица у оквиру групације треба да има следеће садржаје: улаз са гардеробом и санитарним чврром, дневни боравак, кухињу са оставом, трпезарију, родитељску собу са засебним купатилом, две деције собе са једним купатилом и 1 гаражно или паркинг место по стамбеној јединици. У зависности од урбанистичког решења јединицама је потребно обезбедити засебан дворишни простор или отворену терасу.

Јединице могу имати и неке додатне просторије: радну собу, простор за домаћинство, гостинску собу, хоби и сл., у складу са индивидуалним програмским ставом.

општи услови градње - извод из услова за пројектовање у сличној прилици конкурсног такмичења на локацији, просторно и програмски блиској теми овог задатка.

Наведене параметре узети у обзир као оријентационе вредности, у односу на које треба упоредити претпоставке сопственог истраживања, уз истовремене закључке.

- **заузетост парцеле** - не већа од 40% за самосталну породичну кућу, односно 60% за групацију.
- **кофицијент изграђености** - не већи од 0.80 за породичну кућу, односно од 1,8 за групацију.
- **карактер изградње** – сталан објекат високог стандарда становања.
- **спратност и висинска регулација** – дозвољена спратност је до максимум П+2; односно П+1+Пк. Уколико је пројектом предвиђено да уместо Пк (поткровље) буде Пс (повучени спрат), пројектовати га повученог под углом од 57° у односу на фасадну раван, с тим да удаљење од фасадне равни не може бити мање од 1.2м. Дозвољена је изградња подрума и сутерена.
- **положај и хоризонтална регулација** – грађевинска линија је на 5м од регулационе; није дозољена градња између регулационе и грађевинске

линије, осим у случају гараже која може прелазити грађевинску линију све до регулационе; у зависности од ширине парцеле према јавном путу.

- **бруто развијена грађевинска површина** обрачунава се на начин утврђен Генералним планом града Београда до 2021.г. што значи да подземне корисне етаже улазе у обрачун индекса изграђености, осим површина за паркирање возила, подземних гаража, смештај неопходне инфраструктуре и станарских остава.

- **кота приземља** – кота приземља може бити максимално 1.2м изнад нулте коте са стране приступа, ако је терен раван или је у паду максимално 10%, ка страни приступа. Изузети су могући и захтевају посебну анализу пројектанта.

- **кров / материјализација** – за покривач и фасаду користити природне материјале.

- **обликовање** – обавезна је ауторска архитектура, није дозвољена градња по типским пројектима.

- **ограда** – грађевинске парцеле могу се ограђивати зиданом оградом до висине 0.90м рачунајући од коте тротоара, или транспарентном оградом до висине од 1.40м. Врата и капије на уличној огради не могу се отварати ван регулационе линије.

- **приступ и стационирање возила** – приступ парцелама је са постојећих саобраћајница или новоформираних; паркирање се решава у оквиру парцела у односу: једна стамбена јединица – једно гаражно или паркинг место. За породичну слободностојећу (двојну) кућу сугерише се и једно додатно паркинг место.

пратећи програм

У оквиру пројектог задатка потребно је предвидети простор вишеструке намене, који ће преиспитати уобичајени однос простора становања и простора рада. Садржаји пратећег програма су тематски везани за комплекс Индустрије мотора Раковица (ИМР) и припадају пословно-услужној функцији. Имајући у виду тренутно стање радног простора ИМР-а и начина његове употребе, који се концептуално везује за период индустријализације послератног периода Југославије, потребно је имплементирати нове просторно-програмске концепте који ће у складу са савременим потребама тржишта унапредити заоставштину, некада индустријског центра Београда, општине Раковица. Посебно је потребно посветити пажњу будућим (чак спекултивним) облицима стамбено-радног простора, који ће критички одговорити на друштвену, економску и еколошку неодрживост наслеђених простора индустрије.

Задати пословно-услужни простор заснован је на идеји заједничког радног простора (*co-working space*) који ће створити нове услове рада за унапређење будућности ИМР-а. Овај простор такође треба да садржи центар за истраживање напредних технологија и иновација у области индустрије мотора и сродних грана привреде.

Диспозиција различитих простора пратећег програма и организација кретања зависи од идивидуалне тематизације пројектног решења и у директном је односу са организацијом стамбених групација. У том сислу, паркирање, заузетост парцеле, коефицијент изграђености и карактер изградње, узрочно-последично ће зависити од оријентационих параметара предложних у оквиру општих услова градње простора становања. Пратећи програм могуће је решити као јединствену просторну целину са стамбеним делом пројектног задатка, или као одвојени, самостални део просторно-програмске структуре.

■ ■ ■ ТЕРМИНСКИ ПЛАН

01. недеља

термин 1: уводно предавање
термин 2: обилазак локације, разговор, избор групе

02. недеља

термин 1: анализе локације, студија случаја 1
термин 2: апликација, дискусија

03. недеља

термин 1: студија случаја 2 ,
термин 2: апликација, **проблематизација**

04. недеља

термин 1: концепт групације
термин 2: **тематизација**, дискусија

05. недеља

термин 1: разрада концепта групације, дискусија
термин 2: концепт стамбене јединице

06. недеља

термин 1: **дефиниција програмског и просторног става**
термин 2: разрада идејног решења

07. недеља

термин 1: **(контролна предаја 1)**
термин 2: корекције, дискусија, избор ужег дела задатка

08. недеља

термин 1: **дефиниција програмског и просторног става**
термин 2 : разрада идејног решења

09. недеља

термин 1: разрада идејног решења
термин 2: разрада стамбених јединица

10. недеља

термин 1: разрада стамбених јединица
термин 2: варијанте, провера урбанистичког решења

11. недеља

термин 1: избор јединице / куће за разраду
термин 2: разрада изабране јединице / куће

12. недеља

термин 1: разрада изабране јединице / куће
термин 2: разрада изабране јединице / куће

13. недеља

термин 1: провера урбанистичког решења
термин 2: **(контролна предаја 2)**

14. недеља

термин 1: елементи материјализације, детаљи
термин 2: елементи материјализације, детаљи

15. недеља

термин 1: нерадни дан / празник
термин 2: корекције, финализација елабората

ПРЕДАЈА И ОДБРАНА ЕЛАБОРАТА У ДОГОВОРУ СА ВЕЋЕМ ГОДИНЕ

■ ■ ■ САДРЖАЈ ЕЛАБОРАТА

СИТУАЦИЈА 1:1000

Композициони план са наменом површина у ширем контексту.

ИДЕЈНО АРХИТЕКТОНСКО РЕШЕЊЕ СТАМБЕНЕ ГРУПАЦИЈЕ

Ситуација са партерним решењем, размера 1:200

Основе, пресеци, изгледи, макета, размера 1:200

РАЗРАДА ЈЕДНЕ СТАМБЕНЕ ЈЕДИНИЦЕ ИЛИ КУЋЕ
(по избору студента и договору са наставником у студију)
Ситуација са партерним решењем, размера 1:100
Основе, пресеци, изгледи, макета, размера 1:100
Карактеристичне основе, попречни пресек, предња фасада, макета, размера 1:50

ПРИЛОЗИ ПО ИЗБОРУ
Анализе, скице, дијаграми, детаљи, 3д-модел и сл. . .

Целокупан елаборат треба да буде на јединственом формату, минимално 50x70цм, или другом по договору са наставником у студију.

:: ПОЕНИ И КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОЦЕЊИВАЊЕ

Укупан број поена: 100

Контролна предаја бр. 1 (7. недеља): 15 поена

Контролна предаја бр. 2 (13. недеља): 20 поена

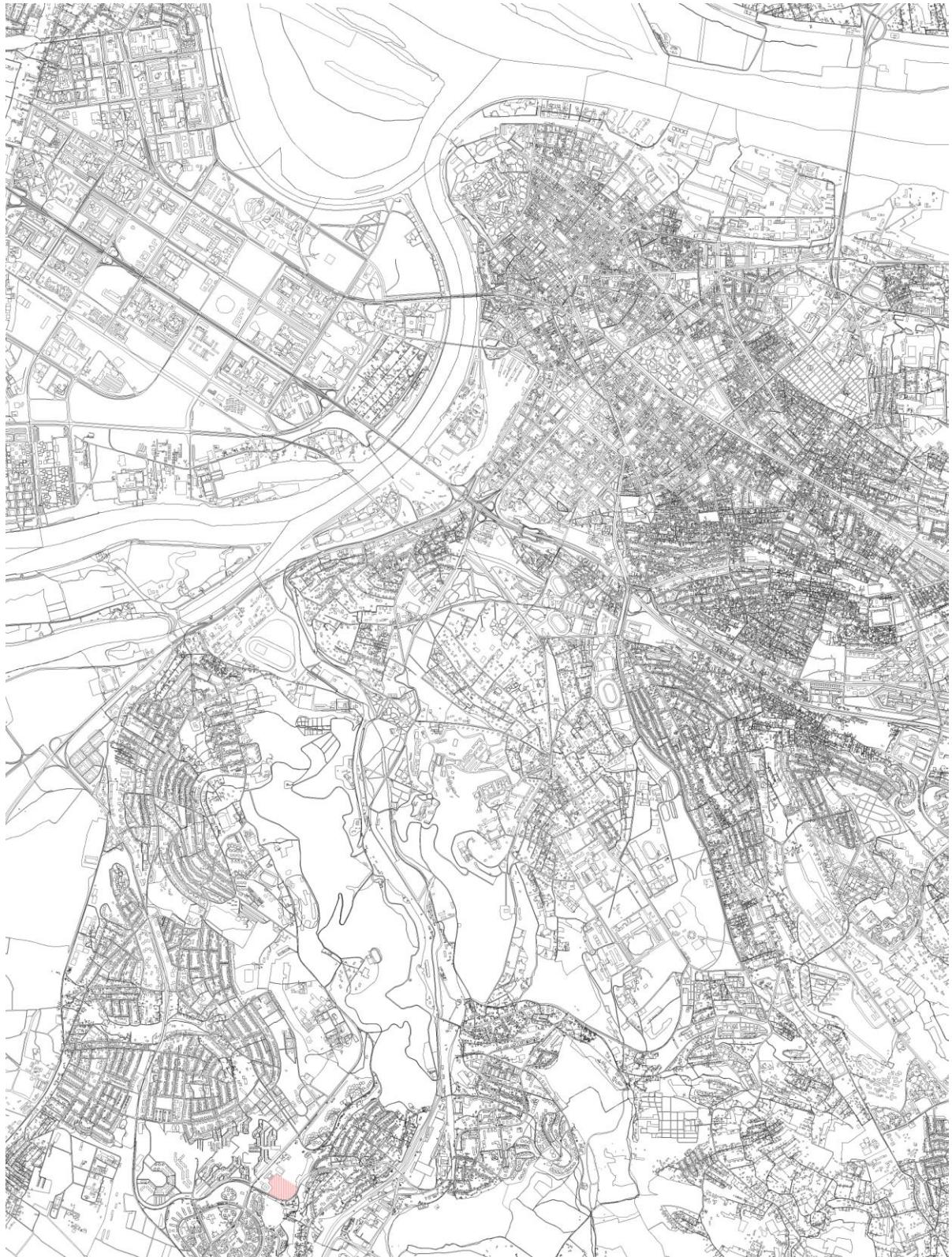
Испит / оцена укупног елабората: 55 поена

Преосталих 10 поена наставник додељује у складу са утиском о раду и иницијативи студента током семестра, као и одбране испитног елабората.

Основни критеријум за оцењивање представља успешно савладан програм задатка, квалитет урбанистичког концепта и решења, идејног решења групације и јединице, квалитет разраде, обликовања и презентације.

Посебне критеријуме вредновања, у оквиру наведеног, одређује наставник у сваком студију појединачно.

■ ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

- приказ локације у ширем контексту Београда

- приказ локације у оквиру општине Раковица

- приказ локације у ужем контексту суседства

- приказ максималног обухвата територије намењене становању

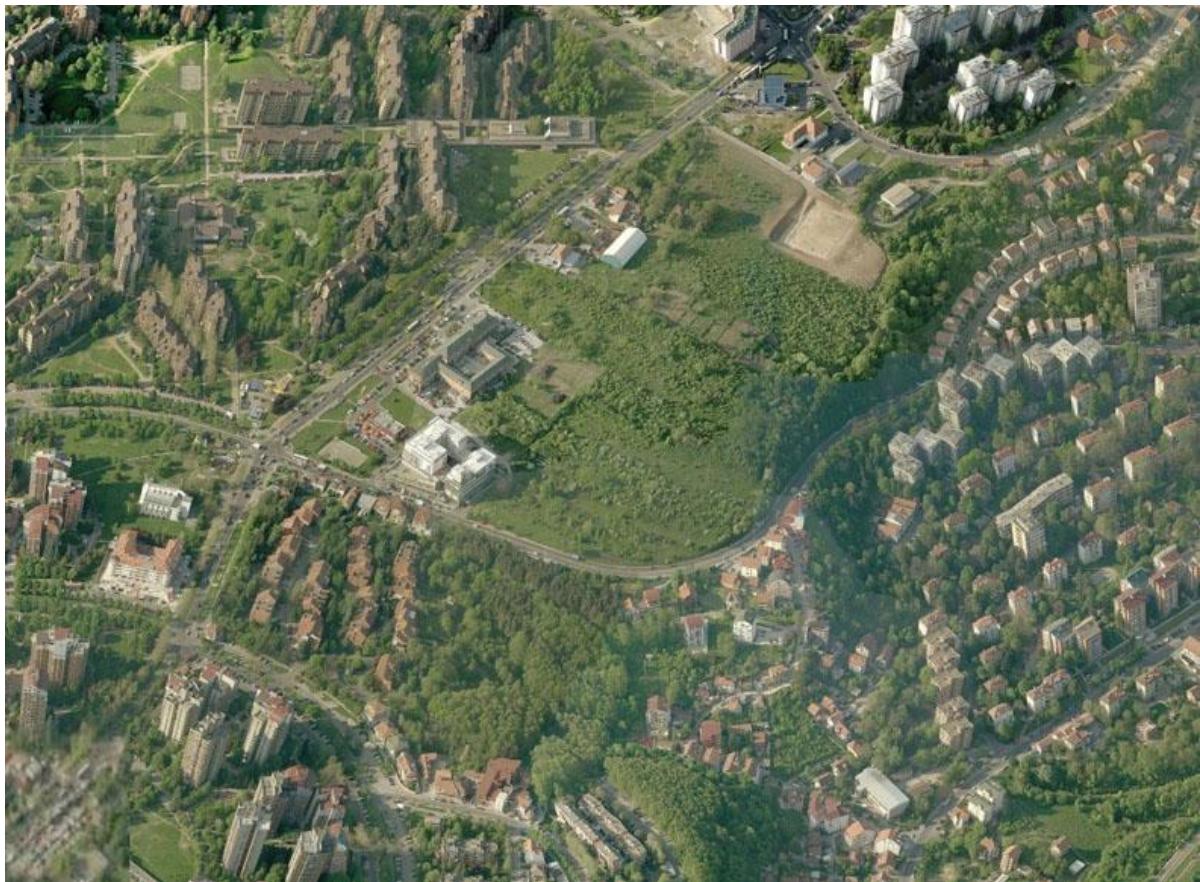
■ ПЛАН НАМЕНА ПОВРШИНА

:: ОРТОФОТО СНИМАК

:: ПОГЛЕД ИЗ ПТИЧЈЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

:: ФОТОГРАФИЈЕ ЛОКАЦИЈЕ

- поглед на локацију (лево)

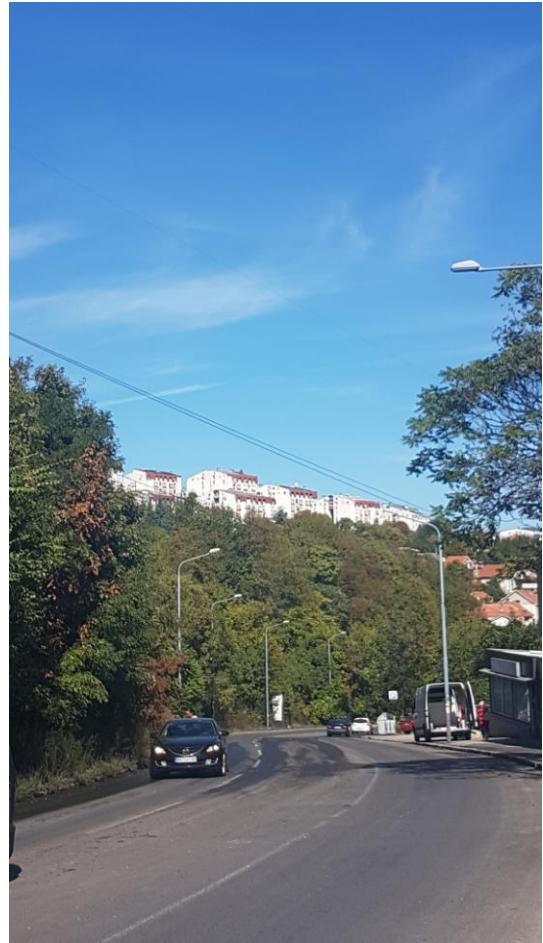
- поглед на локацију (десно)

- поглед на локацију

- поглед са локације

- поглед са локације

- поглед са локације

- поглед са локације

❖ ЛИТЕРАТУРА

- Б. Петровић, И. Рашковић, Д. Стојановић, П. Стаменовић, Д. Дукањац - "БУДУЋНОСТ СТАНОВАЊА; аспекти одживости будућег становља у Србији", монографија, издавач: Архитектонски факултет Универзитета у Београду, Београд; 2017
- Gausa, Manuel and Salazar, Jaime, *Housing / Single-Family Housing*, Birkhäuser, Basel, 2005.
- Schittich, Christian, *Single-Family Housing*, Birkhäuser, Basel, 2005.
- Crafti, Stephen, *H2O Architecture*, The Images Publishing Group, Melbourne, 2005.
- Часопис: Architecture + Urbanism, бројеви 430, 426, 415, 414, 397, 371, 369

ПРОГРАМ ПРИРЕДИЛИ
Далиа Дукањац, м.арх., др Душан Стојановић, д.и.а., Борислав Петровић, д.и.а.